DE HORTE

HISTORIE, HUIDIGE SITUATIE EN ANALYSE



JUNI 2017

DE HORTE

INHOUD

Samenvatting

1.	Inleiding	5
Deel 1, cultuurhistorische ontwikkeling		7
2.	Periode I 1391-1791	7
3.	Periode II 1783-1828	11
	Kadastraal Minuutplan 1820	13
	Blum op de Horte	15
4.	Periode III 1828-1905	19
Deel 2 Huidige situatie		25
5.	Lanenstructuur	27
6.	Landschapsstijl	31
	Huisplaats, bijgebouwen en tuinaanleg	33
	Het Hof	35
Deel 3, analyse		37
7.	Ruimtelijk architectonische analyse	37
8.	Waardestelling	35
9.	Literatuurlijst	37



Kaart Hattinga 1754

SAMENVATTING:

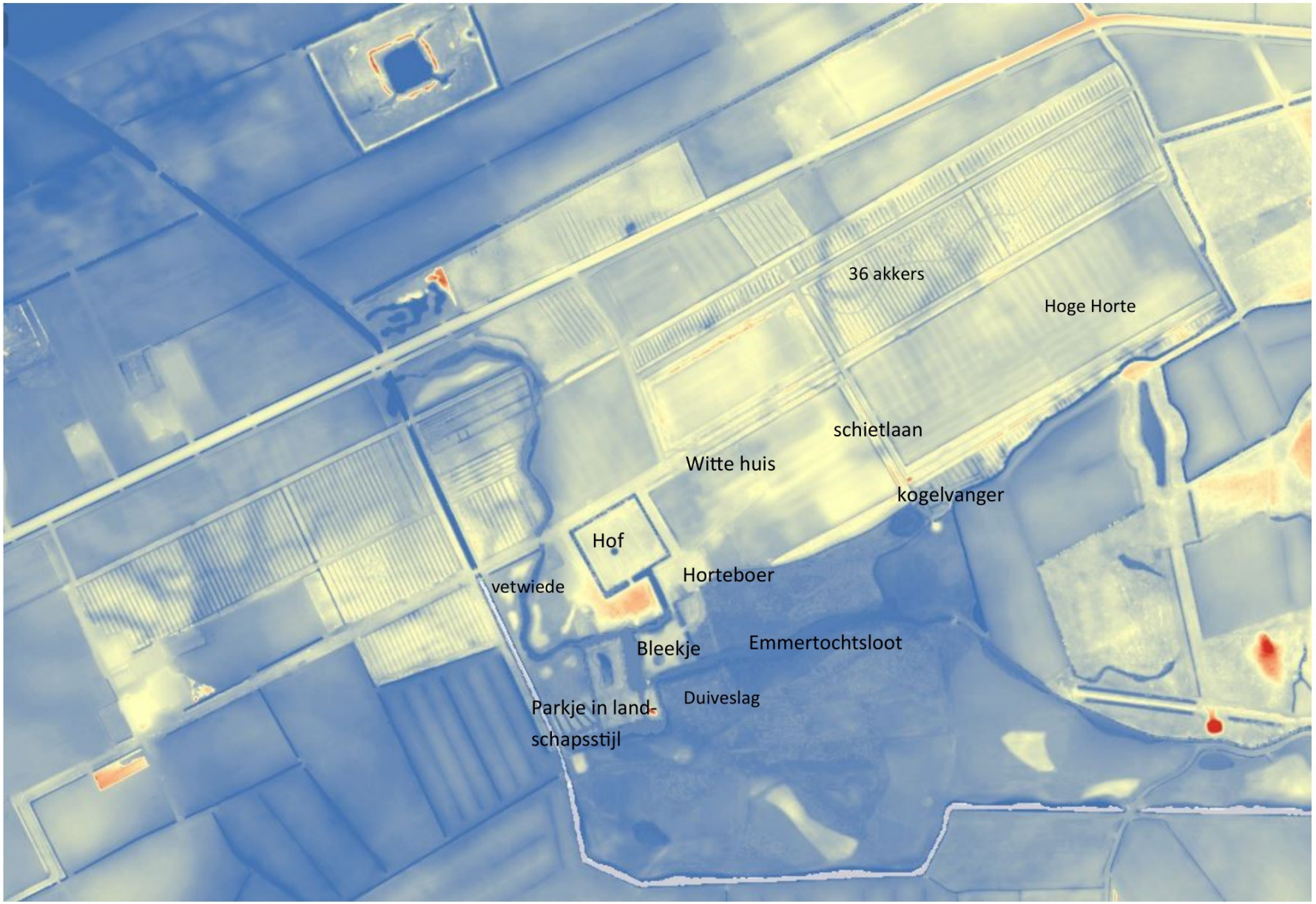
Op basis van archiefonderzoek en een terreininventarisatie kunnen we de tuin– en parkaanleg van buitenplaats de Horte in een drietal periodes van aanleg onderscheiden.

De eerste periode is de formele aanleg die dateert van voor 1787 en kenmerkt zich door een geometrische lanenstructuur die zich uitstrekt tot de uiterste hoeken van de buitenplaats. De lanenstructuur is vrijwel geheel bewaard gebleven en goed beleefbaar. Binnen de lanenstructuur zijn de oude hakhoutcultures bewaard gebleven en deze worden deels nog geëxploiteerd als hakhout. Er is ook een eerste aanzet tot een landschapsstijl die in die periode thuis hoort en het betreft het slingerpad aan de oostzijde van de buitenplaats. Mogelijk heeft er een vergelijkbare slinger aan de westzijde gelegen. Alleen het oostelijke pad is bewaard gebleven.

De tweede periode is de aanleg in landschapsstijl. Deze begint bij het vergraven van de Emmertochtsloot en de aanleg van eenvoudige slingerpaden door het hakhout. Hierdoor ontstond een rondwandeling los van het formele lanenstelsel. Deze smalle slingerpaden door het hakhout zijn nauwelijks nog herkenbaar en zeker niet beloopbaar waardoor kleine charmante rondwandelingen niet meer mogelijk zijn. Een lange zichtlijn verbond het huis met de driepuntsbrug, solitaire bomen aan de noordzijde en de duiventil aan de zuidzijde. De wandeling langs de Emmertochtsloot is vrijwel geheel bewaard gebleven op de overgang met de driepuntsbrug na. De paden zijn ter hoogte van de overgang nat en slecht beloopbaar door verlegging van de oorspronkelijke paden naar lager gelegen natte delen. Ook de doorzichten vanuit het huis op de vroegere duiventil aan de zuidzijde en het parkje met de visvijvers dateert uit deze periode van aanleg evenals een deel van de padenstructuur achter het huis. De padenstructuur direct achter het huis is in de loop van de tijd verschoven en het ronde perk is verdwenen net als de aankleding met bloempoeven.

Een derde periode is die van de latere landschapsstijl waarbij het park op de eilandjes wordt aangelegd zoals we dat nu kennen, met een natuurlijk vormgegeven vijver en fraaie solitaire bomen die inmiddels monumentaal van omvang zijn. De padenstructuur is deels verdwenen en oude monumentale bomen worden door hun hoge leeftijd minder vitaal en dreigen weg te vallen De doorzichten in het park zijn vrijwel verdwenen door opslag van bomen. Het spiegelende wateroppervlak van de Emmertochtsloot en de vijver is verstoord door bagger en omgevallen bomen. Doorzichten vanaf het huis in het park en de interne doorzichten in het park zelf zijn hiermee ook vrijwel geheel verdwenen. Ook het Hof is waarschijnlijk in deze periode aangepast van een nutstuin naar meer siertuin getuige de Sequiadendron. Historische foto's laten een siertuin zien met fruit, bloemen en piëdestallen met vazen erop die passen in deze periode. Bij de reconstructie in de jaren 70 van de vorige eeuw is deze invulling weer zoveel mogelijk terug gebracht.

DE HORTE


36 akkers
Hoge Horte
schietlaan
Witte huis
kogelvanger
Hof
Horteboer
vetwiede
Bleekje
Emmertochtsloot
Duiveslag
Parkje in land-
schapsstijl

1 INLEIDING

De Horte is gelegen in het beekdal van de Emmertochtsloot op de plaats waar deze een vrij scherpe draai naar het noorden maakt. De Emmertochtsloot volgt gedeeltelijk een oud stroomdal van de vroegere Vecht. Het huis en erf zijn gelegen op een kleine natuurlijke verhoging.

De Horte is één van de vele buitenplaatsen in deze omgeving en de geschiedenis gaat ver terug in de tijd, in 1391 komen we de naam “Horten” tegen, met stukken land en een hofstede. Later zien we de Horte uitgroeien van een spieker, klein adellijk landhuis, tot een buitenplaats met hoofdhuis, bijgebouwen en een fraaie tuin– en parkaanleg. Allen beschermd als rijksmonument.

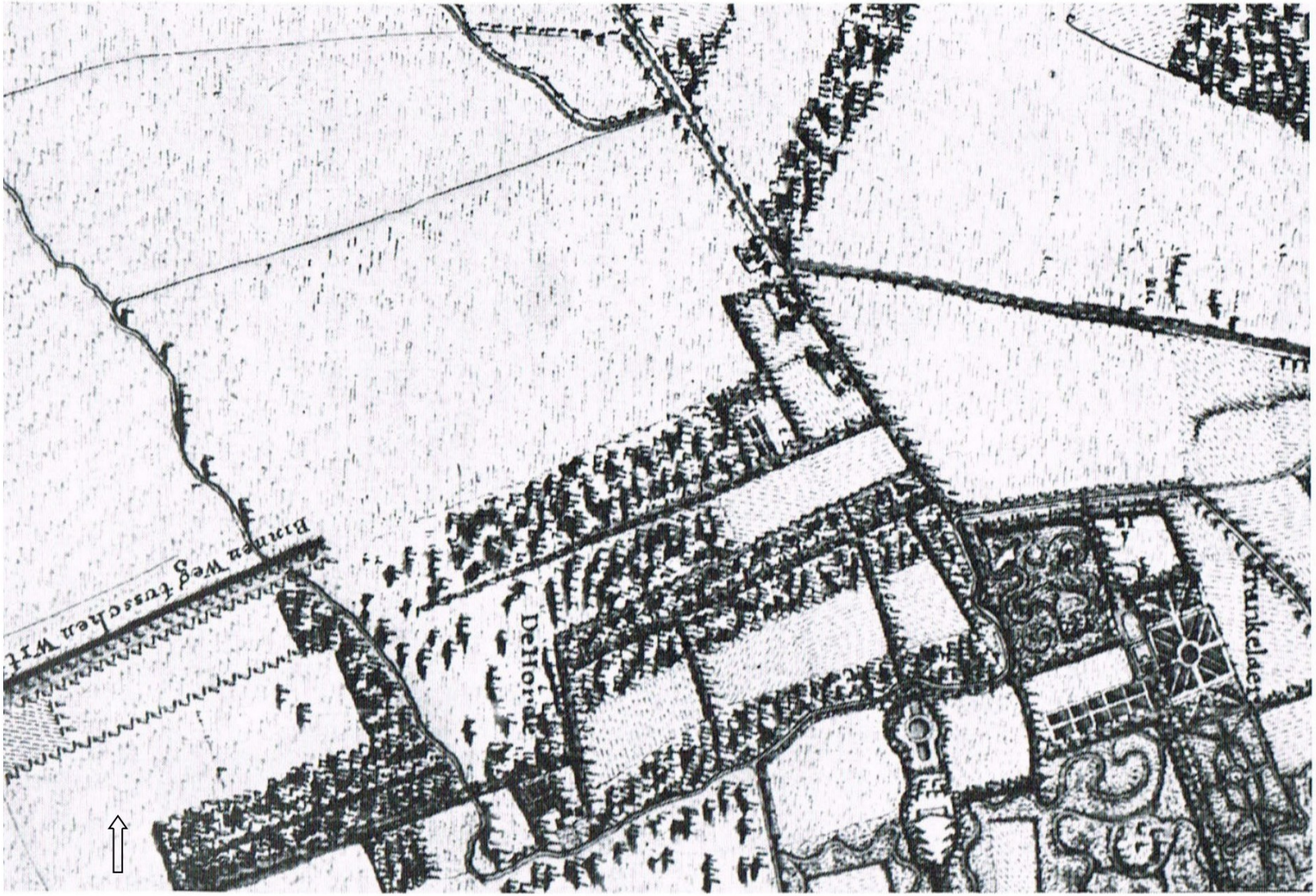
Het gehele ensemble van gebouwen en parkaanleg heeft een grote cultuurhistorische waarde mede doordat de gehele tuin– en parkaanleg is zeer goed bewaard gebleven. Naast een formele aanleg met symmetrie en rechte lanen, naar de mode van de tuinaanleg in de 17de eeuw is er een huis met voorplein en doorgang naar het Hof (een met grachten, houtwallen of hekken omheinde plek, waar bloemen, kruiden, struiken of bomen konden groeien) dat wordt omgeven door een rechthoekige gracht met daaromheen een geometrisch lanenstelsel. Tussen de lanen is een aanleg in landschapsstijl te vinden met natuurlijk ogende waterlopen en waterpartijen.

Doel van deze rapportage is om de verschillende periodes waarin de tuin– en parkaanleg zijn ontstaan te onderscheiden en te benoemen en wat de kenmerken daarvan zijn en welke we nu nog terug kunnen vinden in het terrein. Op basis hiervan kan zowel de formele als de landschappelijk aanleg worden behouden en waar mogelijk versterkt. Zo wordt de oorspronkelijke ruimtelijke structuur weer beter zichtbaar.

Om tot een zo volledig mogelijk onderzoek te komen zijn eerst zoveel mogelijk historische bronnen verzameld. Historisch kaartmateriaal, archiefonderzoek, foto’s en ansichten maar ook familiegeschiedenis kan bijdragen tot een zo volledig mogelijk beeld. Daarna is de huidige situatie in kaart gebracht vooral de belangrijke elementen als lanen, laanbeplanting, paden etc., maar ook solitaire bomen en zichtlijnen. Ten slotte vormen deze gegevens samen een beeld van wat er was en wat er nu nog aanwezig is in het terrein. De Actuele Hoogtekaart Nederland laat nog aanvullende informatie zien die in de ondergrond aanwezig is. Dit is vaak een belangrijk hulpmiddel om zeer rudimentair bewaard gebleven elementen terug te vinden die we met het blote oog nauwelijks of niet meer kunnen onderscheiden.



DE HORTE



Hottingerkaart door Van Hooff (1783)

Deel 1, Cultuurhistorische ontwikkeling

2 PERIODE I 1391-1791

De vroegste vermelding van buitenplaats de Horte is in 1391 als Dirk Bruggeman onder meer vier morgen *"opper Horten"* met een hofstede in het buurtschap Emmen schenkt aan het Agnietenbergklooster te Zwolle. Al in 1520 moet er een boerderij hebben gestaan. Het behoorde toen toe aan Robert van Ittersum. [1]

In 1566 is het eigendom van Johan van der Zedde die het later overdoet aan zijn zwager Joachim Splijtloff, lid van een patriciërsfamilie waarvan de leden in de 16e eeuw veelvuldig deel uitmaakte van de magistraat van Zwolle. Van Joachim Splijtloff, die de aanduiding "tot de Horte" voerde, mag worden aangenomen dat hij zeker tot 1584, samen met zijn echtgenote Gerberich Bondien het goed in bezit heeft gehad. [2]

Familie Thomassen

Rond 1620 worden de kinderen van Jan Ailers als eigenaren genoemd, zij verkochten het op 10 december 1649 aan Thomas Thomassen en diens vrouw Egbertje van Sonsbeeck. Deze Thomas Thomassen wordt ook wel aangeduid als "de jonge". Zijn vader Thomas Thomassen "de olde" was eigenaar van het naastgelegen goed Dieze, later het Frankeler en na 1800 Mataram geheten. Vader Thomas Thomassen "de olde" is gehuwd met Aaltje Jans Bosch. Zijn zoon bezit dus de Horte en zijn dochter Aaltje Thomassen erft na het overlijden van Thomas Thomassen "de olde" het Frankeler.

De spieker op de Horte is volgens overlevering in de familie Thomassen à Thuessink gebouwd door Thomas "de jonge". Dat moet geweest zijn tussen 1649 en 1667. Het moet een niet onaanzienlijk gebouw zijn geweest, want in 1675 werd het voor twee vuursteden aangeslagen. Als Thomas Thomassen "de jonge" in 1667 overlijdt, komt de Horte toe aan zijn weduwe en hun enige kind Gesina Thomassen. Gesina huwde in 1657 met de veel oudere Johan Brouwer, weduwnaar van Aaltje Rouse.

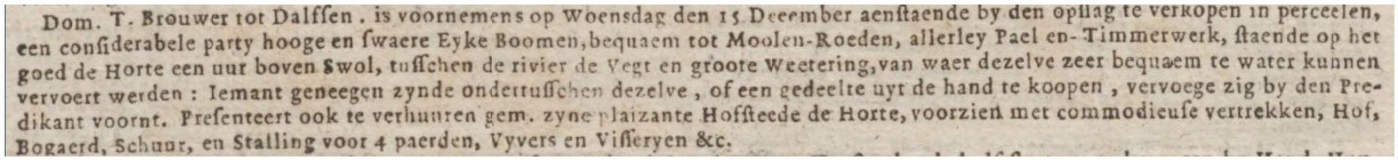
Familie Brouwer

Omdat Gesina Thomassen, weduwe Brouwer, in 1694 geld nodig had, vestigde zij een hypotheek op de Horte. Hierin wordt genoemd de allodiale erve de Horte "*met syn huis, hoven en landeryen".* Hieruit blijkt dat er al een zekere aanleg geweest moet zijn rond de spieker, ook al heeft dat voornamelijk een nutsfunctie gehad. Uit het huwelijk van Gesina Thomassen en Johan Brouwer stammen vier zonen, Johannes, Thomas, Theodorus en Gerhardus. Na de dood van Gesina in 1717 erfden de vier kinderen de Horte in gezamenlijk eigendom. Alleen Theodorus kreeg kinderen samen met Lebuina Molkenbour.

In 1734 wordt de Horte te huur aangeboden door Theodorus Brouwer zoals blijkt uit een advertentie in de Amsterdamse Courant van 27 november van dat jaar. In de advertentie wordt de aanleg beschreven. Deze bestaat dan uit een hofstede met koetshuis, een Hof, boomgaard, vijvers en visvijvers. Na de dood van hun oom Gerardus in 1740 komen de kinderen van Theodorus en Lebuina in bezit van de Horte. De oudste dochter Anna Roberdina Brouwer (1708-) vestigde zich op het huis, zij was gehuwd met Jan van Rhijn (1703-1748). [3]

In 1751 wordt in het vuurstedenregister vermeld *"t erve de Horte, eigenaren de erfgenamen Brouwers, 1 vuurstede"*. Daarnaast wordt er melding gemaakt van *"'t spycker de Horte, eigenaren de erfgenamen Brouwers"*. We zien nu dus voor het eerst de spieker, naast de oude boerderij de Horte, met de naam de Horte aangeduid. [4] De kinderen van Anna Roberdina weten in 1774 de overige aandelen in de Horte van andere erfgenamen te verwerven. Uiteindelijk blijkt het hele goed in 1789 toe te behoren aan de zoon van Anna Roberdina Brouwer en Jan van Rhijn, Johannes Matthias van Rhijn 1746-1801). In 1800 weet hij het naastgelegen Frankeler te kopen uit de erfenis van zijn achternicht Anna Aleida. [5]

Op de kaart van Van Hooff uit 1783 is duidelijk het huis met het Hof afgebeeld. Zowel ten oosten als ten westen van het huis liggen lange rechte lanen met laanbeplanting en stroken met beplanting tussen de lanen. De toegangslaan naar de Horte loopt in noordelijk richting en maakt dan een knik richting het Frankeler. Groot verschil met de Horte is dat op het Frankeler al een aanleg in een zeer vroege landschapsstijl ligt vervaardigd tussen 1767 en 1783.



Dom. T. Brouwer tot Dalffen . is voornemens op Woensdag den 15 Decembet aenstaende by den opslag te verkopen in perceelen, een considerabele party hooge en swaere Eyke Boomen, bequaem tot Moolen-Roeden, allerley Paal en- Timmerwerk, staende op het goed de Horte een uur boven Swol, tusschen de rivier de Vegt en groote Weetering, van waer dezelve zeer bequaem te water kunnen vervoert werden : Iemant geneegen zynde ondertusschen dezelve , of een gedeelte uyt de hand te koopen , vervoege zig by den Predikant voornt. Presenteert ook te verhuuren gem. zyne plaizante Hofsteede de Horte, voorzien met commodieuse vertrekken, Hof, Bogaerd, Schuur, en Stalling voor 4 paerden, Vyvers en Visseryen &c.

Amsterdamse Courant, 1734.

DE HORTE



Actuele Hoogtekaart Nederland met hierop weergegeven de belangrijkste elementen die dateren uit de eerste periode van aanleg.

DE HORTE



Kadastraal Minuutplan (1820)

3 PERIODE II 1791-1822

Familie van Rhijn

Johannes Matthias van Rhijn (1746-1801) geboren in Amsterdam, erft in 1789 de Horte. Hij was resident aan het hof te Mataram in Oost-Indië en trad in 1760 te Semarang in het huwelijk met Margaretha Elisabeth Gobius (1748-1804). Rijk geworden in de Oost keerde het echtpaar terug en ging in buurtschap Emmen wonen. De naam de Horte werd door van Rhijn veranderd in Djokjakarta.[6]

Uit een krantenadvertentie van 28 maart 1826 kunnen we opmaken dat Johannes Matthias van Rhijn twee jaar na het verwerven van de Horte, in 1791, het huis opnieuw laat opbouwen. Omstreeks 1796 is er een uit Duitsland afkomstige hovenier werkzaam op de Horte, Ludewig Henrich Osterwisch (1764-1827).[7] Het feit dat er een hovenier werkzaam is, geeft al aan dat er een rijke tuincultuur aanwezig was op het tot nu toe eenvoudig ogende de Horte.

Na het overlijden van zijn achternichtje Anna Aleida Rouse (..-1799) verwerft in 1800 van Rhijn naast de Horte ook het Frankeler, die hij de naam Mataram geeft. De formele overdracht vond plaats in 1801. Nog in datzelfde jaar overlijd Joannes Matthias van Rhijn. De beide buitenplaatsen gaan hierna over op zijn zoon mr. Johannes Wilhelmus van Rhijn (1769-1826). Deze is in 1790 gehuwd met zijn nicht Catharina Johanna van der Niepoort (ca. 1771-1841).
In 1824 werd dit huwelijk ontbonden.[8]

Uit een advertentie in de Amsterdamse Courant blijkt dat in 1810 de Horte te huur wordt aangeboden maar ook gekocht kan worden. Verkopen lukt blijkbaar niet en nieuwe huurder wordt jhr. Joachim Ernst Mulert tot de Leemcule (1750-1828), die havezate het Hoogehuis te IJsselmuiden na zijn scheiding heeft verkocht. Hij woont zeker tot en met 1814 op de Horte. Uit brieven uit 1810 blijkt ook dat zijn twee zonen, Jacob Adriaan (1778-1852) en Frederik Christiaan Mulert (1784-1849) op de Horte verblijven.[9] In de tussentijd laten advertenties in diverse kranten zien dat er grote hoeveelheden hout van zowel de Mataram als de Horte worden verkocht, waaronder in 1817 op de Horte alleen al 600 eikenbomen! Maar ook grote percelen akkermaalshout worden te koop aangeboden.

In 1815 en 1821 wordt opnieuw geprobeerd de Horte te verkopen zoals blijkt uit advertenties in de Overijsselse Courant en de Opregte Haarlemse Courant. Waarschijnlijk heeft de familie van Rhijn ook net voor die periode het achterhuis laten neerzetten. gezien de aanbeveling in de advertentie, "*voor weinige jaren gebouwd*" en het feit dat het aantal kamers net zoveel is als tegenwoordig. In 1821 wordt de Horte niet verkocht, maar wel verhuurd en wel aan Petrus Fransiscus Helmich 1790-1860) en zijn vrouw Anna Margaretha Elisabeth Akerma (1796-1871). Petrus is de zoon van Michael Helmich (1753-1835), eigenaar van buitenplaats Vilsteren.


Het BUITENGOED *de HORTE*, gelegen tusſchen *Zwolle* en *Dalfsen*, beſtaande in een GOED in het jaar 1791 geheel nieuw opgebouwd HEEREN HUIS, STALLING voor Paarden en Vee, *alles Watervrij*, voorts TUIN, BOOMGAARD, VIJVERS en aangename DREVEN, uitgeſtrekte AKKERMAALSBOSSCHEN, hooge en lage LANDERIJEN, met twee daarom en bijleggende Boeren ERVEN, te zamen groot ongevenr negentig Bunder.

Overijsselse Courant 1826.

Petrus Helmich huurt tuinarchitect Georg Anton Blum in om de tuin– en parkaanleg te verbeteren. Hij is al bekend met deze architect, omdat Blum op buitenplaats Vilsteren een en ander in landschapsstijl heeft aangelegd. Er is een kasboekje bewaart gebleven waar we enige informatie uit kunnen halen. Zo is er in 1822 ruim een maand kostgeld en daghuur betaald aan Blum en knecht. Wat daarvoor aan arbeid is verricht is wordt niet vermeld. Wel staan in datzelfde kasboek uitgaven voor tuinzaden, kippen, een "*hoflijn*" etc. Mogelijk dat Blum het Hof heeft aangepast aan de wensen van Petrus Helmich.[10] Gezien het aantal uren dat er gewerkt is, kan verwacht worden dat er nog meer werk is verricht dan alleen in het Hof.

Het zit de eigenaar van de Horte en Mataram, Johannes Wilhelmus van Rhijn, blijkbaar financieel niet mee want op 16 juni 1826, 2 jaar na zijn scheiding, wordt in de Overijsselse Courant aangekondigd dat *"in naam des konings het landgoed Mattarm"* wordt verkocht. In de advertentie valt te lezen: "*een fraai huis door beslagene bewoond. Verder een 6 tal boerenervn en katersteden, erf en goed de Horte*". Uit de rest van de advertentie blijkt dat het goed zodanig met een hypotheek is verzwaard dat Van Rhijn de lasten hiervan niet langer kan opbrengen. Het lukt echter niet om te verkopen.

Opmerkelijk is dat na het overlijden van Johannes zijn oudste zoon Johannes Matthijs (1791-1860) de beide buitenplaatsen de Horte en Mataram niet erft. Hij is gehuwd met de dochter van Lucas Hendrik Nilant van buitenplaats IJsselvliet waar zij beiden ook wonen. Het is de jongste zoon, Derk Nicolaas van Rhijn (1796-1857) die de Horte en de Mataram erft. Hij woont zelf echter op buitenplaats de Beeze te Anckum en hij verkoopt de beide buitenplaatsen in 1827 aan Johan Adriaan baron van Fridagh (1796-1857) en zijn vrouw Gesina Jacoba Kantelaar (1795-1851).

DE HORTE





Kadastraal Minuutplan (1820)

KADASTRAAL MINUUTPLAN 1820

Het Kadastraal Minuutplan (KMP) vervaardigd in 1820 geeft een goed beeld van de aanleg van de Horte. We mogen opmerken dat het KMP niet zeer gedetailleerd is ingetekend en dit ook per perceel wisselt.

Twee lanen vormen de toegang tot de Horte. Men kon via de laan naar het noorden om het Hof heen en dan met een haakse bocht naar het oosten richting de Mataram. Opvallend detail is de halfronde beëindiging van de laan op dit punt. Dit werd vaker gedaan ter verfraaiing. Andere mogelijkheid was langs het Hof en dan met een haakse bocht naar het westen richting boerderij Mannes en Wijthmen.

Aan de zuidzijde van het huis zien we een stelsel van waterlopen en eilandjes met hierin (vis)vijvers. De Emmertochtsloot is hier vergraven en voedt de gracht rond het Hof en vormt een stelsel van watergangen, visvijvers en eilandjes. Waarschijnlijk bedoelt om vis te kweken en vers te houden.

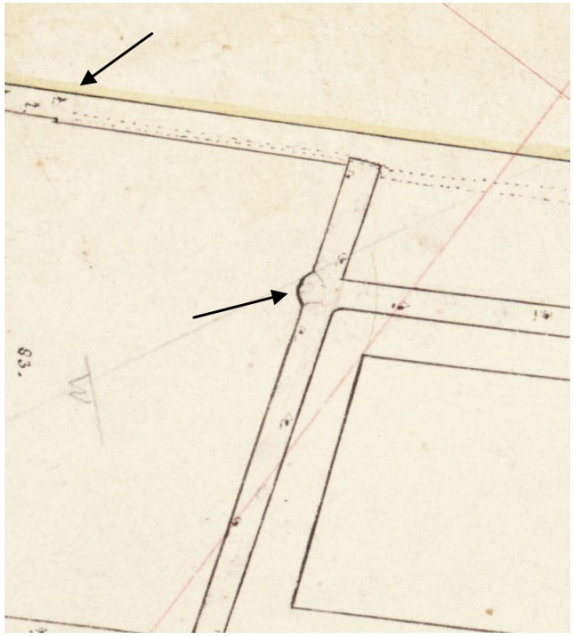
De meest zuidelijke vijver heeft een formele vorm en aan één kant staan opgaande bomen net als op het eilandje ten oosten ervan. Om dit stelsel van vijvers en eilandjes te bereiken loopt een laan langs de Horteboer en ten zuiden van het huis om uiteindelijk uit te komen op een pad dat door middel van bruggen een verbinding vormt tussen de eilandjes en het huis. Door twee bruggen zijn de eilandjes onderling met elkaar verbonden. Ook is een grotere rondwandeling mogelijk omdat er een aansluiting is op de westelijke laan.

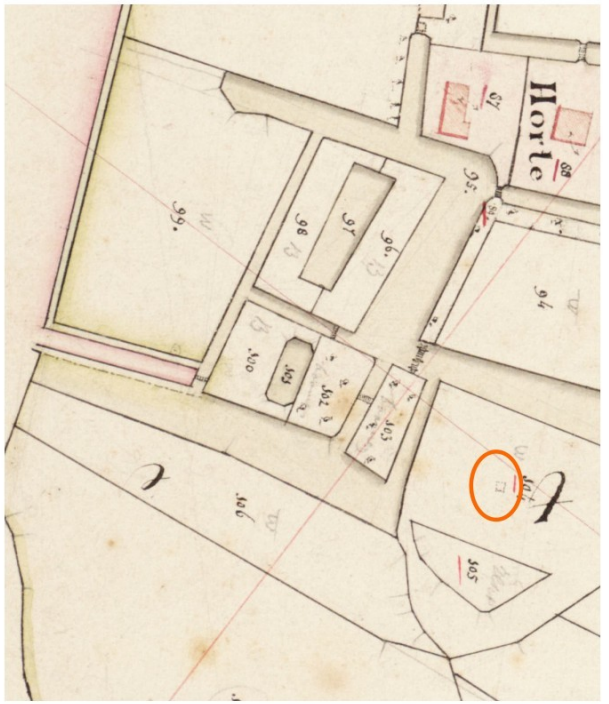
Aan de noordzijde van het huis ligt het Hof met hierin een ronde vijver en een boomgaard. Naast de tuinmanswoning/annex koetshuis ligt een rechte watergang verbonden met de Emmertochtsloot.

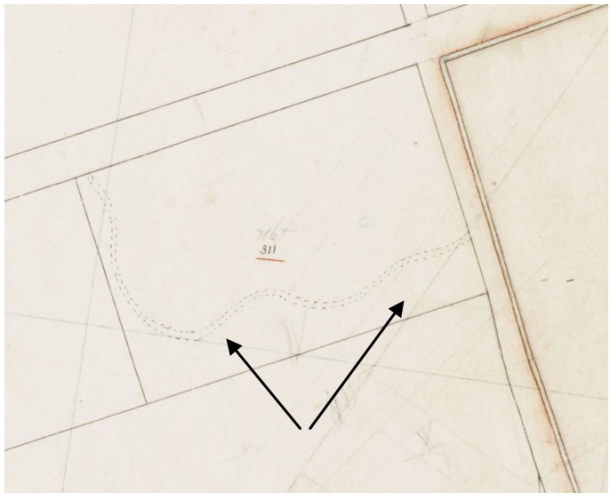
Ten zuiden van het huis zien we in een hooiland nog een vierkant bouwsel ingetekend, mogelijk een duiventil. Opvallend is dat het vrijwel in één lijn ligt met het huis, de brug naar het Hof, de ronde vijver en de drie bruggetjes in het noorden. In het huis zit een knikpunt in de zichtlijn iets dat wel vaker voorkwam. We zien dit ook op de Rensumaborg in Uithuizermeeden.

Tussen de vele lanen, die beplant zijn met een laanbeplanting, liggen aan de oostzijde van de buitenplaats weides en bouwland omgeven met (eiken)hakhout. Aan de westzijde ligt tussen de lanen alleen (eiken)hakhout. In één perceel is een slingerpad ingetekend.

De Emmertochtsloot aan de noordzijde van het Hof is vergraven en ligt meer naar het oosten dan op de kaart uit 1783. Bij de naam *"de drie bruggetjes"* loopt het pad schuin naar een kort deel beplant als laan en vervolgt zijn weg over een pad zonder laanbeplanting en langs de oprijlaan om zijn weg te vervolgen naar de oostkant van de buitenplaats.







DE HORTE





Brug van de Fraeylemaborg in de ontwerptekening van G.A. Blum.



Driepuntsbrug op de Fraeylemaborg

BLUM OP DE HORTE

Georg Anton Blum (1765-1827)

Blum is in 1765 geboren in Weilburg (Duitsland) en kwam op 17-jarige leeftijd naar Den Haag, waar zijn broer woonde. Zijn tekenstijl is haast niet van J.D. Zocher sr. te onderscheiden en het is zeer goed denkbaar dat Blum met hem heeft samengewerkt. De vele ongesigneerde tekeningen, die nu aan Zocher sr. worden toegeschreven, zouden mogelijk ook van Blum kunnen zijn. Zocher sr. kreeg zijn opleiding als tuinarchitect van zijn schoonvader J.G. Michael.

Blum woonde in Zwolle, waar hij in aanraking kwam met de (bestuurs)elite. Aan het begin van de negentiende eeuw werd hij door vele gegoede inwoners van Overijssel gevraagd om bij hun buitenbezit een park in de romantische landschapsstijl te ontwerpen. De eerste keer dat we zijn naam tegenkomen is bij een ontwerp voor het Amelink in 1802. Bekend is dat hij voor 1812 werkte op Windesheim in opdracht van de weduwe van J. van Plettenberg, C.C. Feith. Blum is op 11 januari 1827 in Zwolle overleden.

De stijl van Blum wordt gekenmerkt door een regelmatige ronde vormgeving, waarin hij slingerende paden en natuurlijk ogende vijvers ontwierp. De vijvers voorzag hij bovendien vaak van een unieke vorm, door de toevoeging van een derde vijverarm. Kenmerkend is eveneens het gebruik van driepuntsbruggen. Met zekerheid is te zeggen dat de brug van de Fraeylemaborg in Slochteren van zijn hand is en mogelijk heeft hij meer van deze bruggen ontworpen zoals op den Alerdinck in Laag Zuthem. Voor die tijd kennen we het fenomeen driepuntsbrug alleen uit Parijs.

Ook op de Horte heeft een driepuntsbrug gelegen, op het Kadastraal Minuutplan uit 1820, zien we als we heel goed kijken, bij de tekst *"De Drie bruggetjes"* een driepuntsbrug ingetekend. Mogelijk heeft Blum hier voor 1818 hier een wandeling gecreëerd die langs de Emmertochtsloot slingert en waar men het water over kon steken naar een pad met een klein deel laanbeplanting aan de oostzijde van het water. Het is waarschijnlijk de eerste aanleg in een vroege landschapsstijl die we op de Horte tegenkomen. De datum voor 1818 is gebaseerd op een procesverbaal van grensscheiding waarin de drie bruggetjes worden genoemd.[4]

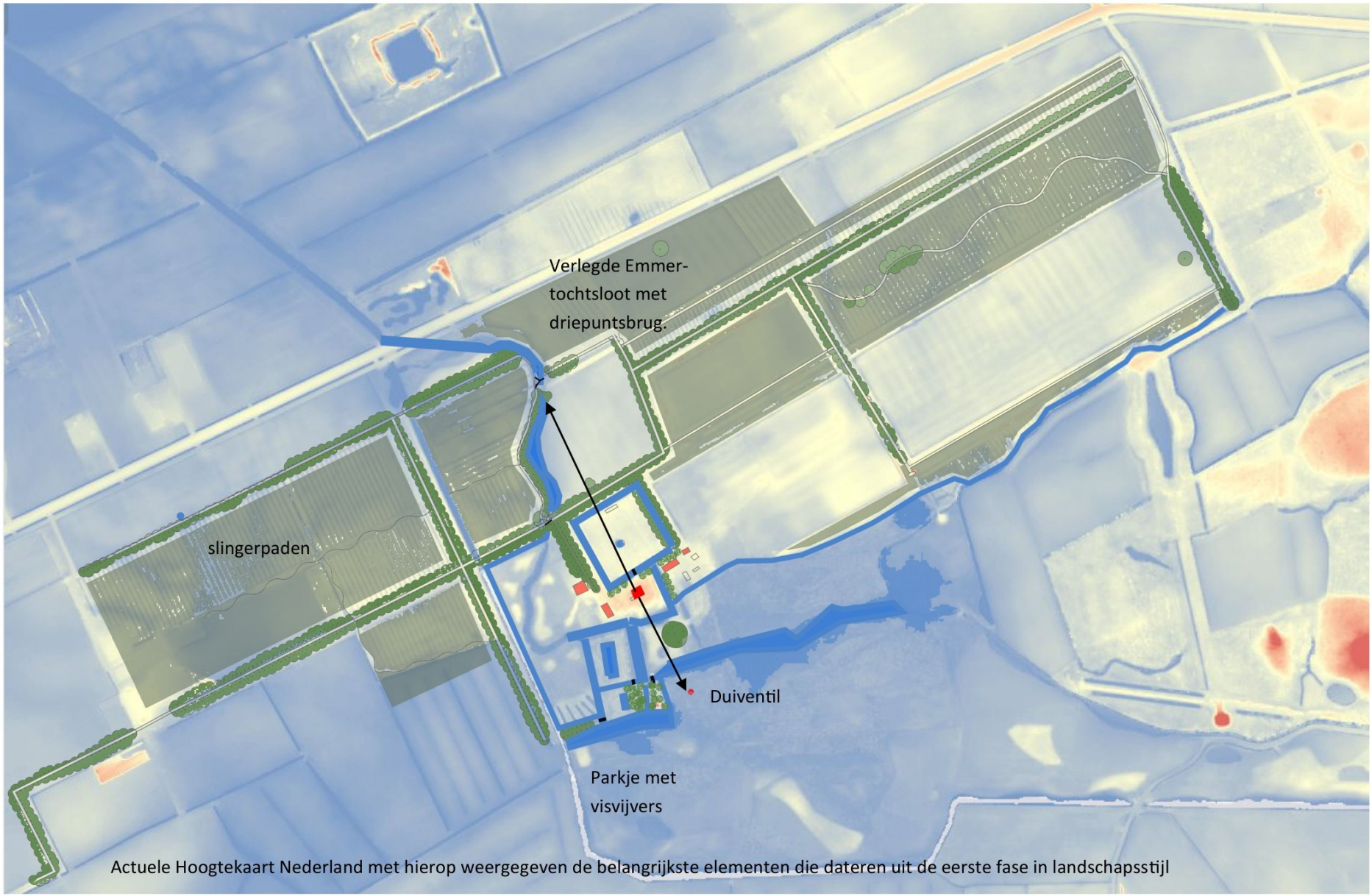
Een ander aanknopingspunt is de achterneef en -nicht van Van Rhijn, Gijsbert Lucas en Anna Aleida Rouse, die wonen op het Frankeler. Op basis van kaartmateriaal uit 1767 en 1783 kunnen we opmaken dat deze familie verantwoordelijk is voor de aanleg in een zeer vroege landschapsstijl op het Frankeler. Vijvers zijn vergraven, nieuwe vijvers zijn aangelegd en ook is er een slingerpadenstructuur getekend. Deze familie Rouse is familie van Van Rhijn, maar heeft ook sterke familiebanden met de familie Boreel. Zowel via het achternichtje van Susanne Christine van Sypesteyn als via de familie Rouse zelf. Deze familie Boreel, eigenaar van buitenplaats Beeckestein, heeft onder leiding van J.G. Michael binnen de perken van een ouder geometrisch park, een gevarieerde aanleg in landschapsstijl uit laten voeren. Samen met de aanleg van Huis ten Donck is dit één van de vroegste voorbeelden in landschapsstijl. Mogelijk dat zij op deze manier in contact zijn gekomen met Blum die eveneens op buitenplaatsen in de omgeving werkte zoals op Boschwijk en het Gunne.

Vermoeden is dat na het overlijden van Blum in 1827 zijn werk is overgenomen door Hendrik van Lunteren. Van Lunteren werkte in dezelfde stijl als Blum en na 1827 zien we dat hij beduidend meer opdrachtgevers kreeg in Overijssel.

February 1822	*tuinzaden*	*-2.17.-*
,,	*….fooi voor gegevene tuinzaden*	*-.11.-*
28	*13 dagen kostgeld van de hovenier*	
	Blom en knegt	*3.-.-*
3 maart	*Hovenier Blom 10 dagen daghuur*	
	a 15 stuiver	*7.10.-*
	zijn knegt 38 a 8 st.	*1.4.-*
,,	*een hoflijn*	*-.2.8*
5	*1 kan lijnolie en 1 ….*	
17	*hovenier Blom 8 dagen daghuur*	*6.-.-*
,,	*dezelfde tuinzaden*	*1.11.-*
20	*gekocht 17 kippen a 71/2 ct*	
28	*aan de arbeider Bers 16 ½ dag*	
	daghuur van de 4de tot den 23 maart	
19 april	*8 laatste dagen kostgeld van Blom*	*1.15.-*
,,	*8 weken kostgeld van Jan Nes*	
	Van den 21 febr. Tot den 16 april 1822	*12.-.-*
,,	*aan bers 21 dagen arbeidsloon tot*	
	den 21 april	*10.10.-*
27 april	*aksida (?) sp. Peper en andere zaad*	*-.6.-*
,,	*11/2 laad porcelein zaad*	*-.4.-*
,,	*6 laad wortelzaad*	*-.3.-*
13 mei	*aan Bers voor ½ ….pootaardappelen*	
,,	*2 hengsels en IJzerzaad*	*-.15.-*
,,	*Inkoop hofzaden*	*.12.-*
13 juli	*Aan de knegt van den der Vegt*	
	die in de ….plaats is gekomen	
15 nov.	*Loon aan de hovenier Jannes van Mey*	
	tot heden	*60.-.-*

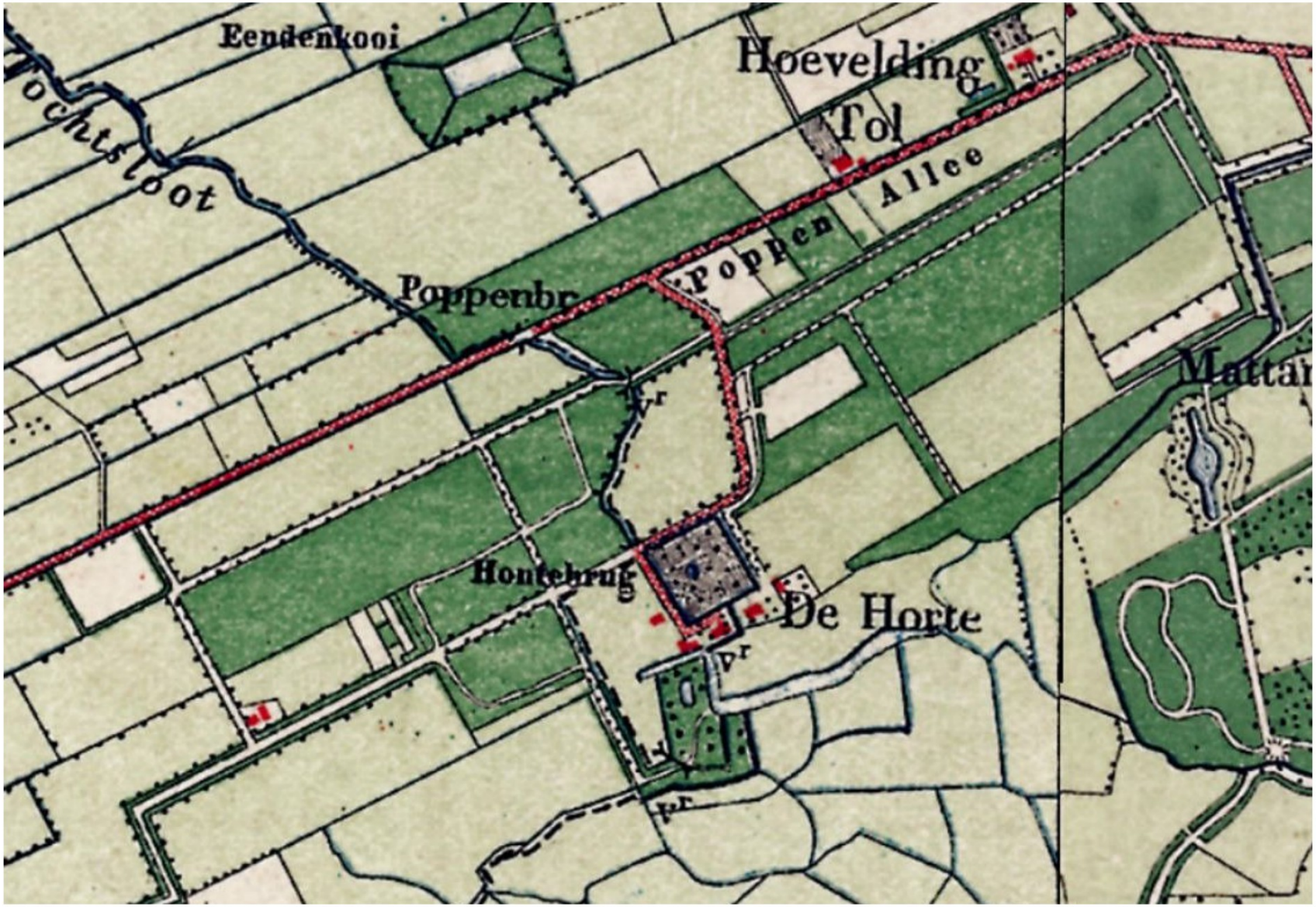
Fragment uit het kasboek van Petrus Helmich.

DE HORTE



Actuele Hoogtekaart Nederland met hierop weergegeven de belangrijkste elementen die dateren uit de eerste fase in landschapsstijl

DE HORTE



Topografisch Militaire Kaart (1897)

PERIODE III 1822 - 1905

4 PERIODE III 1822-1905

Van Fridagh

In 1828 wordt de Mataram, met de daartoe behorende Horte, geveild en aangekocht door Johan Adriaan baron van Fridagh. Aanvankelijk woonde deze op buitenplaats Landwijk nabij Zwolle. Johan Adriaan baron van Fridagh (1796-1857) was gehuwd met Gesina Jacoba Kantelaar (1795-1851), dochter van een patriotse Zwolse dominee. De nieuwe eigenaren laten het huis grondig verbouwen, een gedenksteentje in de achtergevel herinnert daaraan: "*G.J. van Fridagh geb: Kantelaar 23 junij 182(9)*".

In 1833 wordt er op de Horte nog een huwelijk gesloten tussen de dochter van Johannes van Rhijn en Catharina van der Niepoort, Ricardina Jacoba (ca. 1812-1867), en Cornelis Jacob Catharinus van Beverwijk (1804-1833). Een maand later op 20 november 1833 wordt een groot deel van de inboedel van de Horte verkocht zo blijkt uit een verkoopadvertentie. De boedel omvat onder andere ingelegde "*Oostindische Mahonie en Gladhouten kisten, kasten, kabinetten, commodes etc. maar ook porcelein, glaswerk etc en Keuken-, stal– en tuingereedschap".* Mogelijk heeft Ricardina het huis de Horte nog bewoond na de verkoop aan Van Fridagh in 1828. Na haar huwelijk verhuisde zij met haar man naar Schijndel.

Op het Veldminuut uit 1851 zien we een zelfde terreinsituatie als op het KMP uit 1820. Verschil is dat er nu een doorgang van de toegangslaan is naar de noordelijk gelegen Poppenallee. Men heeft nu dus een eigen oprijlaan vanaf de Poppenallee naar het huis.

Na de dood van Gesina Jacoba Kantelaar in 1851 worden de Horte en de Mataram gescheiden. De Horte viel toe aan de jongste dochter Diderica Jacoba van Fridagh (1832-1901), die zich op het huis vestigde. De Mataram wordt voor ƒ 90.000,- verkocht aan mr. Jan Arend Godert baron de Vos van Steenwijk.

Na het overlijden van Gesina wordt er veel veranderd op de Horte. De tuinmanswoning annex koetshuis wordt gebouwd, mogelijk op de fundamenten van het oude koetshuis. Getuige is een gevelsteen, *J.J.L. van Fridagh 26 augustus 1858.* De initialen zijn van Jacob Julianus Lodewijk, zoon van Gijsbert Lucas Geerling van Fridagh (1821-1890), destijds 6 jaar oud. Gijsbert is een broer van Diderica en mogelijk erven de drie kinderen van Gesina gezamenlijk de Horte.

In 1864 huwt Diderica met Adriaan Gustaaf Arthur Sloet tot Oldhuis (1834-1900) en het echtpaar blijft op de Horte wonen tot hun overlijden. Zij hebben een tuinbaas in dienst, dhr. G.H. Wijnhoud, die op de Horte werkt tussen 1890 en 1930. Foto's uit deze periode laten een rijke tuincultuur zien met kuipplanten en vazen.

De Topografisch Militaire Kaart uit 1897 laat zien dat er weinig veranderd is in de aanleg. Tussen 1851 en 1897 zijn de visvijvers ten zuiden van het huis vergraven en er ligt nu een charmant parkje in landschapsstijl. De watergang naast het tuinmanshuis is gedempt en de grote rechthoekige visvijver is vergraven. De Emmertochtsloot maakt nu deel uit van de aanleg met zijn slingerende vorm. Vanaf het huis loopt een slingerpad naar een brug die naar het eiland leidt. Nabij het huis staat aan de achterzijde een theekoepel die net als de brug uit deze periode stamt, waarschijnlijk rond 1858 als het huidige koetshuis wordt gebouwd. Ook het ijzeren hek naar het Hof dateert ongeveer uit deze periode.

Architect Koch maakte voor het echtpaar Sloet in 1884 een ontwerp dat voorzag in een nieuwe vleugel voor het personeel en een oranjerie. De uiteindelijke bouw ervan heeft geduurd tot 1892.

Wie het ontwerp voor het parkje achter het huis heeft gemaakt is niet duidelijk. Het past zeer goed in de stijl van Blum en Hendrik van Lunteren. De laatste was ook verantwoordelijk is voor aanpassingen op de Mataram maar Hendrik van Lunteren is echter in 1848 overleden. Ook kan het zo zijn dat er al een ontwerp lag en deze later pas is uitgevoerd.

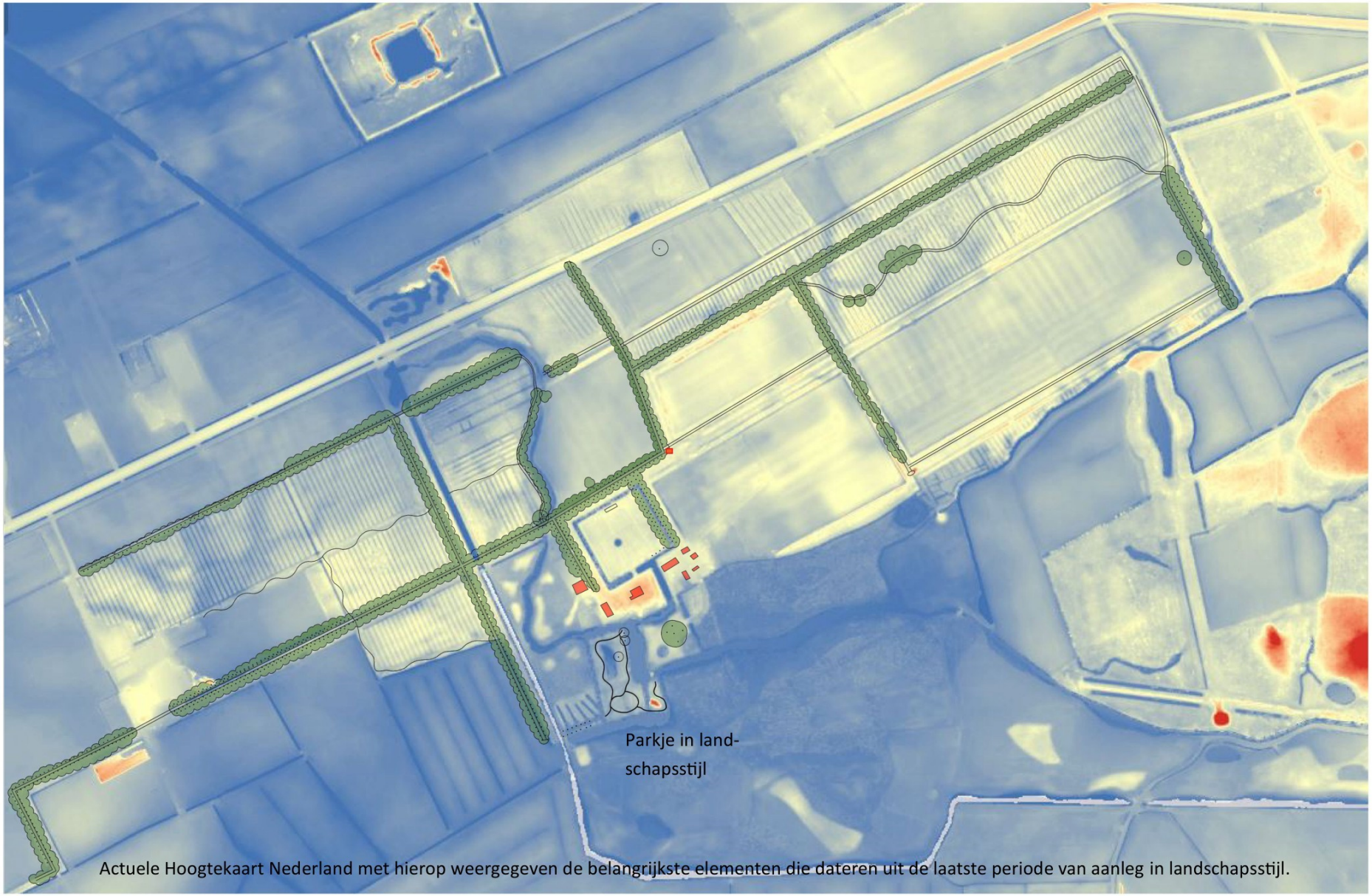
Het huwelijk van Diderica en Adriaan blijft kinderloos en na het overlijden van Diderica in 1901 vererft de Horte op haar nichtje, Johanna Adriana Sichterman (1860-1930). Johanna is gehuwd geweest met Johan Cornelis Greven, die in 1895 is overleden, waarna zij in 1898 huwt met Albert Florent Vigelius (1862-1934). Dit echtpaar laat in 1905 het Witte Huis bouwen, welke dient als biljartkamer. Ook de druivenkas en tuinschuur in het Hof dateren uit die periode.

Epiloog: 1906-1973

Na het overlijden van Johanna Adriana in 1930 wordt de nieuwe bewoner haar zoon uit het eerste huwelijk, Christiaan Johan Adriaan Greven die in 1957 op de Horte overlijdt. Daarna wordt de Horte verkocht aan Anna Cornelia Roëll (1889-1970) en haar tweede echtgenoot von Martels (1884-1972). Na de dood van Anna Cornelia in 1970 kwam het huis leeg te staan waarna het drie jaar later eigendom werd van Landschap Overijssel.

Na 1900 is er vrij weinig veranderd. Grootste aanpassing is het uitgraven van de Emmertochtsloot geweest ten westen van het huis en het ophogen van het Bleekje achter het huis, net na het jaar 2000.

DE HORTE



Actuele Hoogtekaart Nederland met hierop weergegeven de belangrijkste elementen die dateren uit de laatste periode van aanleg in landschapsstijl.

DE HORTE



Huis aan de voorzijde met moestuinhek en rand met o.a. agave’s



Huis aan de achterzijde met rond perk en twee zoge-naamde bloempoeven.



Hovenier of tuinbaas aan de zijkant van het huis naast de deur van de orangerie. In de kuip zien we een Yucca.



Moestuin gezien vanaf het huis.



De ronde vijver en de bloemenborders in het Hof.



Vanuit het park, over de brug richting huis met orangerie.



Vaas op een piëdestal in de moestuin

DE HORTE



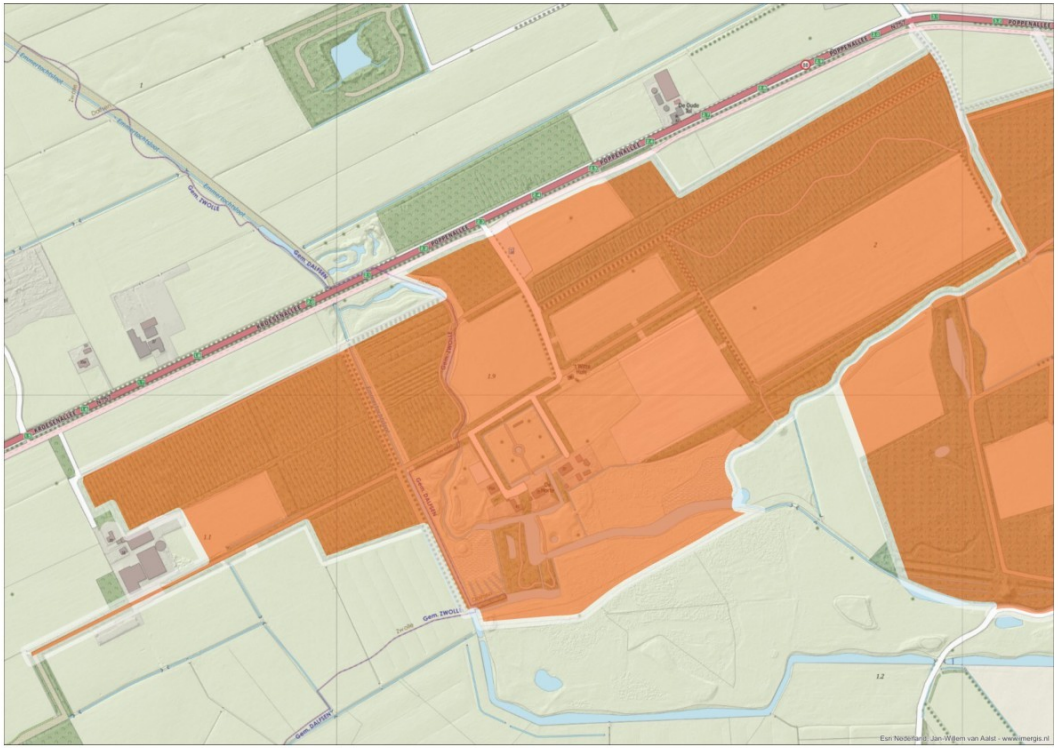
Deel 2, Huidige situatie

In de gehele tuin- en parkaanleg zijn een drietal kenmerkende fases te onderscheiden. De eerste periode van aanleg waarbij de lanenstructuur die de basis vormt van de buitenplaats. De lanen lijken de lijnen te volgen van een middeleeuwse kavelstructuur. Dit slagenlandschap bestaat uit lange opstrekkende kavels met hiertussen sloten om het overtollige water af te voeren. Tussen de lanenstructuur vinden we hakhoutpercelen geplant op rabatten.

De volgende periode is die in een vroege landschapsstijl waarbij de lanen als kader zijn gebruikt. Binnen dit kader vinden we slingerende paden, zichtlijnen en een romantische wandeling langs de Emmertochtsloot.

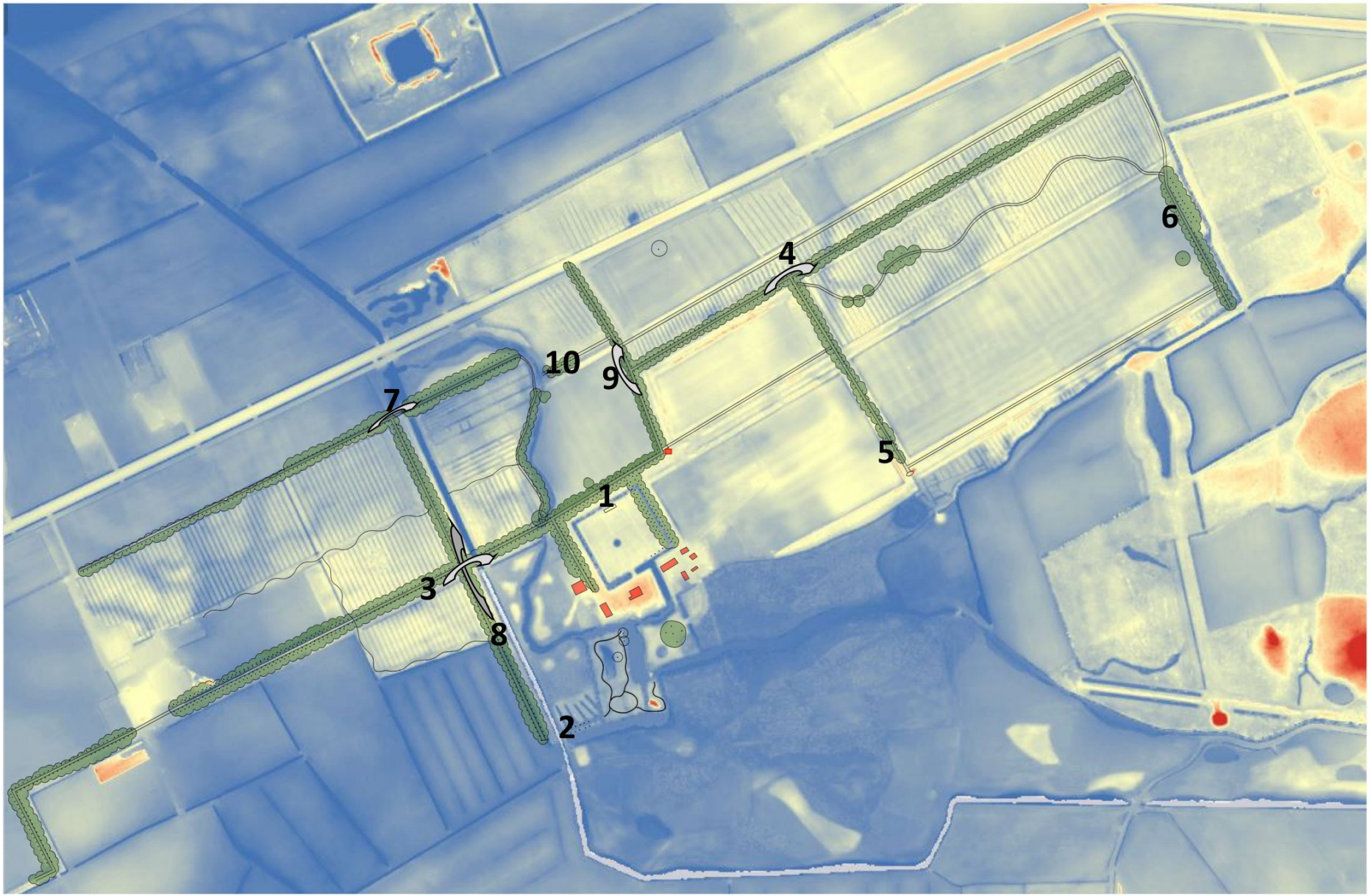
Een laatste periode is een aanleg in late landschapsstijl te vinden in het park achter het huis en in het Hof.

Deze drie periodes zijn in de beschrijving van huidige situatie apart beschreven en er is geprobeerd zoveel mogelijk in tijd te duiden. Als ondergrond is de Actuele Hoogtekaart Nederland gebruikt zodat hoger en lager gelegen delen in de tuin– en parkaanleg beter zichtbaar worden.



Grens beschermde buitenplaats.

DE HORTE



5 Lanenstructuur

Laan 1
De lanen rond het Hof maken deel uit van de eerste periode van aanleg waarvan de basis dateert uit de 18e eeuw. Aan de noordzijde bestaat de laanbeplanting grotendeels uit een dubbele rij oude lindebomen. Tussen de laanbeplanting staat opslag van bomen en heesters. Aan de voeten van de lindebomen is veel wortelopslag. Door de opslag is de laan niet transparant meer. In de laan is aan het begin van de 19e eeuw een opening gemaakt om een zichtlijn te creëren. Beide lanen aan de oost- en westzijde van het Hof hebben verschillende soorten laanbomen en leeftijden. Voor het huis staan nog enkele geknotte lindebomen die zeer waarschijnlijk een restant zijn van de eerste aanleg.





Laan 2
Deze laan maakt deel uit van de eerste aanleg. Het is gelegen op een dijkje en nauwelijks herkenbaar als laan door de vele opslag en takhout. Het vormt nu geen verbinding meer tussen laan 3 en het naastgelegen parkje in landschapsstijl.





Laan 3
Deze lange laan maakt eveneens deel uit van de eerste aanleg en was vroeger de belangrijkste doorgaande weg richting Wijthmen. Het westelijke deel loopt door voormalig eikenhakhout en hier is een deel van de laanbeplanting niet duidelijk herkenbaar meer aanwezig. Ter hoogte van de weilanden staat een dubbele rij laanbomen in gras.

Laan 4
Ook deze laan, die zich uitstrekt van oost naar west, maakt deel uit van de eerste aanleg en was vroeger onderdeel van de oude oprijlaan. Over de gehele lengte staan fraaie beuken als laanboom. Aan de noordzijde van de laan staat voormalig hakhout. Aan de zuidzijde staat een gemengde beplanting met daarachter een weiland.



DE HORTE

Laan 5

Ook deze laan is een onderdeel van de eerste aanleg en heeft een dubbele functie gehad. Naast een belangrijk vormgevend element heeft deze laan eveneens gefungeerd als schietbaan gezien de heuvel (kogelvanger) aan het einde van de laan. De laanbeplanting van beuk is niet compleet meer aanwezig en er is veel opslag waardoor de laan niet meer transparant is. Aan beide zijden staat voormalig hakhout met daarachter weilanden.




Laan 6

Aan de oostzijde van de Horte, tegen de grens met de Mataram, ligt een beukenlaan met aan weerszijden laanbeplanting die overgaat in een enkele rij laanbomen aan de ene zijde van het pad en een dubbele rij laanbomen aan de andere zijde. De westzijde van de laan bestaat uit weiland met hierin een fraaie solitaire eik. Aan de oostzijde is de Horte door een watergang gescheiden van de Mataram. De watergang is op moment van de opname niet watervoerend en vol bagger.





Laan 7

Deze laan is waarschijnlijk later aangelegd en maakt zeer waarschijnlijk geen deel uit van de eerste aanleg. Deze laan bestaat net ten westen van de Emmertochtsloot uit een laanbeplanting van beuk. Deze zet zich na de watergang en kruisende laan nog enige meters door om dan over te gaan in een enkele rij beuk en nog verder naar het westen in grote monumentale eiken die deel hebben uitgemaakt van een laanstructuur. Tussen de eiken bevindt zich veel opslag waardoor de laan nauwelijks nog herkenbaar is. Aan de zuidzijde ligt voormalig eikenhakhout aan de noordzijde weiland.




Laan 8

Zeer waarschijnlijk maakte deze laan, die de buitenplaats van noord naar zuid doorkruist, deel uit van de eerste aanleg. Het noordelijke deel van de laan bestaat uit een enkele rij beuken die loopt langs de later uitgegraven watergang. Dit deel van de laan ligt in voormalig eikenhakhout en wordt beperkt en minder duidelijk als laan door het hoog opgroeiende voormalige eikenhakhout. Het zuidelijke deel van de laanbeplanting is goed herkenbaar aanwezig en ligt tussen de weilanden en loopt hier ook in dood.





Laan 9

De huidige oprijlaan wordt gevormd door een geasfalteerd wegdek met aan weerszijden laanbomen. Het eerste deel vanaf de N757 bestaat uit laanbeplanting met aan weerszijde een enkele rij relatief jonge eiken. Ter hoogte van het Witte Huis maakt de weg een knik naar het westen. De laan ligt vrijwel open tussen de weilanden.



Laan 10

Dit pad is niet direct herkenbaar als laan maar heeft mogelijk wel deel uitgemaakt van de eerste aanleg. Het eerste deel vanaf de oprijlaan is zonder laanbeplanting en aan één zijde ligt een wal met hierop verspreid staande eiken. Later verdwijnt de wal en staat er een laanbeplanting bestaande uit een dubbele rij lindebomen. Aan de voet van de lindebomen is veel wortelopslag. Nabij de brug heeft een solitaire linde gestaan waarvan nu uitlopers resteren.





DE HORTE



6 Landschapsstijl

A

De Emmertochtsloot heeft een slingerend verloop en is kenmerkend voor de landschapsstijl met zijn natuurlijk ogende, brede en dan weer smalle wateroppervlak. Langs het water slingert zich, vanaf de kruising van de lanen, een pad. Langs het pad staat een enkele rij beuken als begeleiding. Tussen de laanbomen en langs de oever staat opslag waardoor doorzichten niet mogelijk zijn.
Een houten brug maakt een oversteek over de Emmertochtsloot mogelijk om daarna de weg te vervolgen langs een dubbele rij lindebomen en een wal. Het vervolg van pad langs de Emmertochtsloot is modderig en niet duidelijk herkenbaar meer aanwezig en eindigt in de lange laan aan de noordzijde van de buitenplaats. Een zonk geeft aan waar vroeger de derde vijverarm lag. De arm zelf is nauwelijks watervoerend en overgroeid met braam.

Er zijn nauwelijks zichtlijnen te vinden op het omringende landschap of op het huis wat wel past in een dergelijke aanleg. In het weiland nabij de brug staat een oude lindeboom als onderdeel van een zichtlijn. Naast de linde staat een jongere es. Onder beide bomen staat opslag waardoor de stam niet goed zichtbaar is en de zichtlijn onderbroken wordt.

B

Nauwelijks herkenbaar aanwezig zijn de smalle slingerpaden aan de westzijde van de buitenplaats. De paden zijn alleen nog herkenbaar door de verdiepte ligging. Ten westen van de watergang lopen ze door eikenhakhout, ten oosten van de watergang staan naast eikenhakhout ook enkele naaldbomen.

C

Het slingerpad aan de oostzijde is zeer herkenbaar en goed belopen. Het pad voert door eikenhakhout en er zijn nog enkele laanbomen aanwezig die vroeger het pad begeleid-










DE HORTE

D

Achter het huis ligt aan de zuidzijde van de Emmertochtsloot een bescheiden parkje in landschapsstijl. Een rondwandeling loopt vanaf het huis over het Bleekje. Het Bleekje is opgehoogd en de verhoudingen met de boomgroep aan de oostzijde klopt niet meer. Er loopt geen duidelijk pad over het Bleekje. Doormiddel van bruggen zijn een kleiner en een groter eiland bereikbaar. De paden zijn nog deels nog goed herkenbaar en begeleid door een laanbeplanting van eik. Op het kleinere eiland ligt een berg met bovenop een beuk. De berg ligt onlogisch en beperkt het doorzicht. Op het grotere eiland ligt een vijver met een glooiende oeverlijn waar langs beide lange zijden een smal pad slingert. De oeverlijn is deels onherkenbaar door overhangende rododendrons en de vijver zelf is deels dicht geslibd. De doorgang naar de laan aan de zuidwestzijde is nauwelijks herkenbaar en overgroeit met braam. Een brug is niet meer aanwezig. Nabij de ijzeren brug staan aan de oostzijde van de vijver enkele bijzondere boomsoorten waaronder een Paardekastanje, Varenbeuk, Vareneik, Treurbeuk en rode beuk. Door de hoge leeftijd worden sommige bomen minder vitaal. De voormalige kleine vijver is in het ontwerp gedempt en nu herkenbaar als een zonk overgroeit met rododendron.

De Emmertochtsloot heeft hier een groot aantal armen en zijn spiegelende wateroppervlak zou het huis kunnen weerspiegelen en voor fraaie doorzichten zorgen. De oeverranden zijn echter volledig overgroeit met opslag en bramen waardoor er nauwelijks doorzichten zijn in het park, over het water en op het huis. Verder is er veel opslag van bomen en heesters. De transparantie van het park is verdwenen en markante punten komen niet meer tot hun recht.











7 Huisplaats, bijgebouwen en tuinaanleg

Voor het huis ligt een voorplein met een ovaal grasperk. Aan de westzijde van het huis ligt het tuinmanshuis annex koetshuis met hoge opgaande eiken tussen huis en koetshuis. Opslag tussen de bomen beperken doorkijkjes.

Achter het huis ligt een druppelvormig grasperk met smalle slingerende paden. Dit perk is onderdeel geweest van de zichtlijn en was ooit rond van vorm. Het zicht voert over het Bleekje en wordt begeleid door de boomgroep aan de oostzijde. De boomgroep ligt visueel te laag door de ophoging van het Bleekje en klopt in verhouding niet meer. In de boomgroep komt opslag voor wat de beleving van de zogenaamde clump minder fraai maakt. De slingerpaden lopen langs een prieel, met uitzicht op de hooilanden, en de beide bruggen die en verbinding vormen naar het eiland met parkaanleg. De tuinaanleg achter het huis is op sommige plaatsen nogal overgroeid met sierheesters en niet goed herkenbaar meer aanwezig. In het park zijn hierdoor geen doorzichten meer en er missen fraaie markante bomen. Ten noordwesten van het koets huis staat een schuur, nu in gebruik als kantoorruimte. Tussen de tuinmanswoning en de schuur ligt de tuinaanleg nu behorend bij het huis dat wordt verhuurd. Direct naast de schuur maar op het erf van de tuinmanswoning staat een rij lindebomen en een rij tamme kastanje met hiertussen een zonk die waarschijnlijk de oude gedempte watergang is. De bomen zijn overgroeit door opslag en niet als rij bomen herkenbaar aanwezig. Op de hoek bij de schuur staan 3 coniferen die dominant aanwezig zijn. Ten oosten van het huis ligt boerderij de Horteboer met opstallen en erf. Tegen de watergang staan laanbomen.











DE HORTE

8 Het Hof

Het hof is gelegen ten noorden van het huis binnen een omgrachting en de lanenstructuur. Doordat het middenpad onderdeel is van een zichtas is het visueel verbonden met het huis. Dit pad wordt onderbroken door een ronde vijver.

Het Hof is aan de noordzijde te bereiken middels een ophaalbrug over de omgrachting. Aan deze zijde staat en houten tuinschutting met leifruit.

Aan weerszijden van het pad zijn vakken omgeven met hagen van buxus. De vakken zijn wisselend gevuld met fruitbomen, kleinfruit, gazon en aan de zijde van het huis fungeren ze meer als borders met hierin diverse vaste plantensoorten.

In de noordoostzijde van het Hof staat een druivenkas en tuinschuur. Verspreid over het stuk staan enkel sierheesters en nabij de kas staat een monumentale Sequoiadendron giganteum.

Aan de zuidzijde van het Hof als grens met de omgrachting staat een dichte rand met diverse heester– en boomsoorten waaronder rhododendron, chaecyparis en thuja. Sommige zijn ver uitgegroeid en verdringen elkaar. Het zicht vanuit het huis op het Hof wordt ingeperkt door de aanwezige heesters. Aan de rand bij de dam en ehte hek staan stinzenplanten als boshyacint.

Verspreid staan diverse piëdestallen waar vazen op horen te staan.











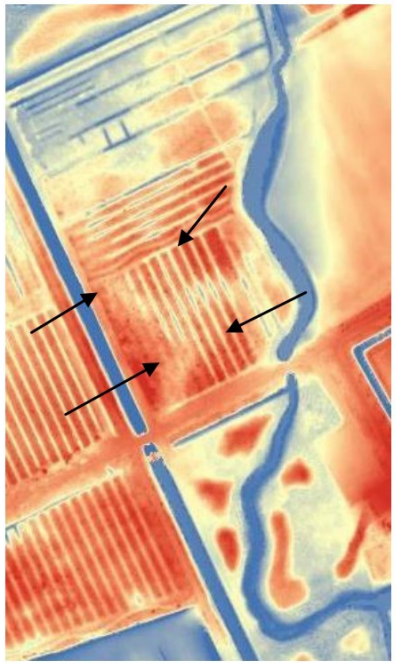
DE HORTE



Deel 3, Analyse

9 Ruimtelijk architectonische analyse

Op de Horte zien we een eerste zeer bescheiden aanzet tot een aanleg in landschapsstijl die waarschijnlijk te dateren valt zo rond 1787. Dit in tegenstelling tot de naastgelegen buitenplaats het Frankeler waar dan al een rijke aanleg in deze stijl ligt. Een groot deel van de lanenstructuur zoals we die nu kennen ligt er in deze periode al ook al geeft de kaart van Van Hooff geen duidelijkheid over alle lanen en met name de meest noordwestelijke.
De eerste aanzet tot landschapsstijl bestaat uit het oostelijke slingerpad dat toen waarschijnlijk op de grens van het hakhout lag. Het oostelijke slingerpad is nog in gebruikt maar zeer waarschijnlijk heeft er westelijk ook een dergelijk pad gelegen. De hillshade laat vaag een zelfde soort slinger zien die zeer regelmatig van vorm oogt en



met een vergelijkbare curve. Dit pad, zie pijlen in de afbeelding hiernaast, is al lang geleden verdwenen met de komst van een grotere aanleg in landschapsstijl begin 19e eeuw.

Vergraving van de Emmertochtsloot

De Emmertochtsloot liep tot het einde van de 18e eeuw meer westelijk dan nu het geval is en een vage slingerende lijn in de AHN laat waarschijnlijk het oude verloop zien zoals aangeduid op de afbeelding linksonder.
Over de noordwestelijk laan is veel onduidelijk maar als we de structuur van de rabatten bekijken en de onregelmatigheden hierin met elkaar verbinden, zoals aangeven op de kaart op de linker bladzijde, loopt de laan als het ware door en past ook de westelijke slinger in deze strook. Het past in het beeld dat we zien op de kaart van Van Hooff.

Wie er verantwoordelijk is voor de aanleg in geometrische stijl is moeilijk te zeggen, mogelijk zijn dit de kinderen van Anna Roberdina van Rhijn-Brouwer geweest als net na 1774 de Horte zijn huidige omvang krijgt. Ook de vraag door wie en wanneer de eerste voorzichtige aanzet tot een landschapsstijl zijn intrede doet blijft onbeantwoord. Helaas zijn er geen archiefbronnen bewaard gebleven die dit kunnen bevestigen. Als het Kadastraal Minuut Plan uit 1820 wordt vergeleken met de kaart van Van Hooff uit 1783 valt het op dat de basisstructuur met lanen nog geheel aanwezig is. De grootste verandering is de vergraving van de Emmertochtsloot waaruit blijkt dat een deel van de aanleg is veranderd in een vroege landschapsstijl.

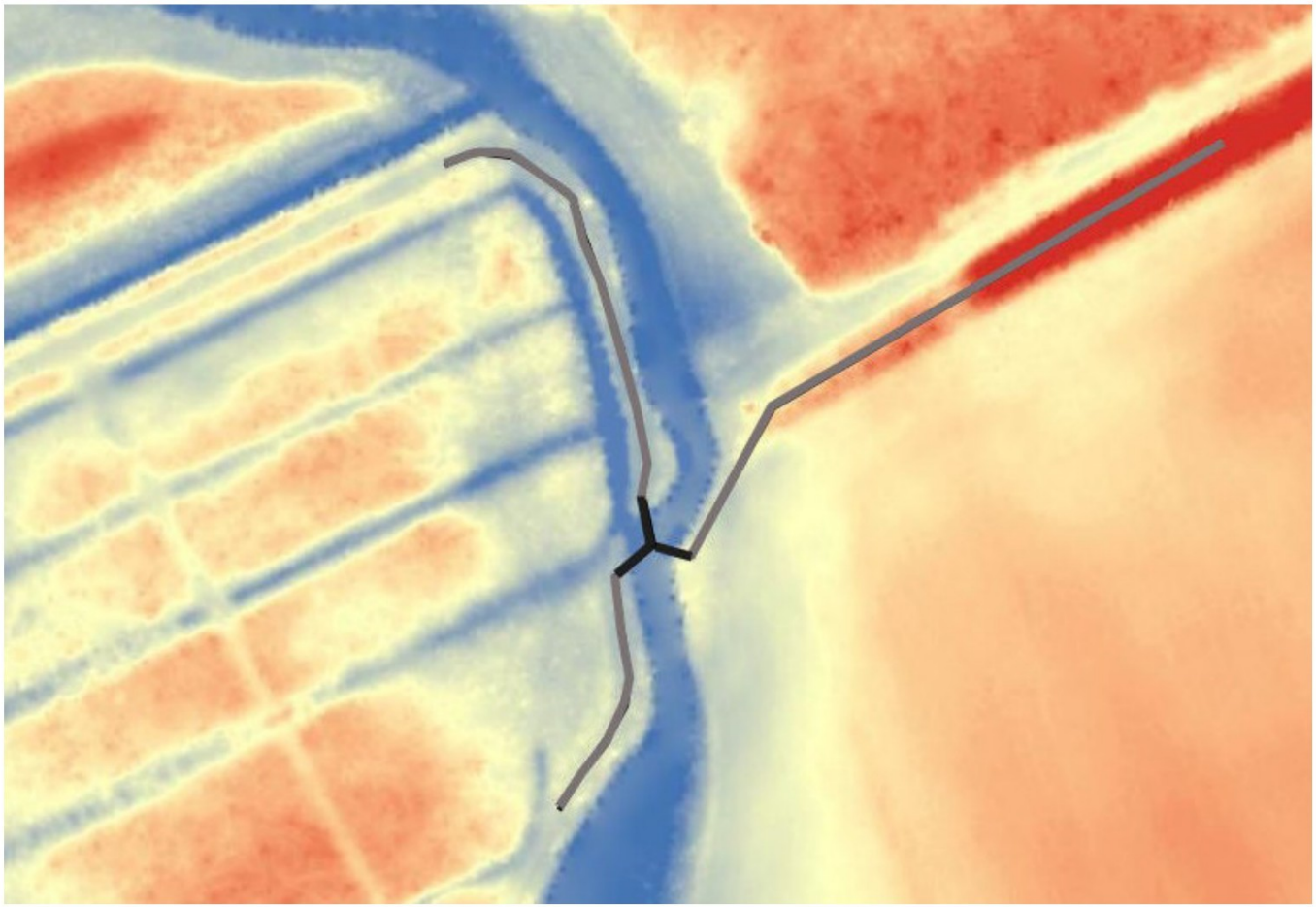
Driepuntsbrug

We zien een slingerende watergang en aannemelijk is dat hier toen al een pad langs liep, ook al is deze niet aan gegeven op de kaart. Kenmerkend element is de driepuntsbrug als onderdeel van de rondwandeling en als focuspunt in de zichtlijn vanaf huis. Opmerkelijk is dat ook hier een derde vijverarm is gecreëerd om een dergelijke brug te kunnen realiseren. Vanaf de brug keek men dan terug op het huis en de plek en de zichtlijn zijn geaccentueerd met solitair staande lindebomen. Deze arm is momenteel vrijwel geheel overgroeit met bramen en nauwelijks watervoerend. Het pad is doorgetrokken en de brug is meer naar het noorden verlegd. Verschil met nu is dat het pad hoog en droog tussen de laanbomen en over de wal liep en niet lager gelegen zoals nu.

Romantische rondwandelingen

De smalle slingerpaden zoals te zien zijn op de Hillshade stammen ook uit deze periode omdat ze doorlopen tot aan de nieuw gegraven watergang. Waren ze van voor deze periode geweest dan waren ze meer westelijk gestopt daar waar vroeger de Emmertochtsloot liep. Waarschijnlijk is er in de periode 1783-1818 meer aangepast dan alleen de romantisch slingerende wandeling langs de Emmertochtsloot. In 1791 is het huis geheel nieuw opgebouwd, ook boerderij de Horteboer en de basis van de tuinmanswoning dateren uit deze periode en zullen gebouwd zijn voor de aanpassing van tuin en park. Gezien het feit dat er in 1818 een procesverbaal is omtrent de grensscheiding van de Emmertochsloot ter hoogte van het nieuw gegraven deel mag worden aangenomen dat deze niet lang daarvoor is gerealiseerd. Opdrachtgever voor de aanleg in landschapsstijl is dan vrijwel zeker Johannes Wilhelmus van Rhijn en zijn echtgenote Catharina van der Niepoort geweest. In 1815 hielden zij hun zilveren huwelijksfeest wat een aanleiding hiervoor geweest kan zijn.

DE HORTE



Reconstructie driepuntsbrug en een derde vijverarm op de Actuele Hoogtekaart Nederland.

Een ontwerper is niet zeker aangezien ook hier geen archiefmateriaal is gevonden, maar het is aannemelijk dat het Georg Anton Blum betreft vanwege zijn kenmerkende de driepuntsbrug in combinatie met de derde vijverarm.

De familie van Rhijn heeft waarschijnlijk tussen 1815 en 1821 het achterhuis laten aanbouwen. Dat daarna de tuin direct aan de achterzijde is aangepast is zeer aannemelijk. Mogelijk dat de nieuwe huurder Petrus Helmich naast het Hof Blum ook heeft gevraagd de tuin aan de achterzijde aan te passen. Dit wordt eveneens gerechtvaardigd door het aantal uren dat Blum met knecht in 1822 op de Horte heeft gewerkt.
Op historische foto's zien we een rond grasperk achter het huis met een bloempoef. De vorm en invulling past zeer goed bij de mode uit het begin van de 19e eeuw.

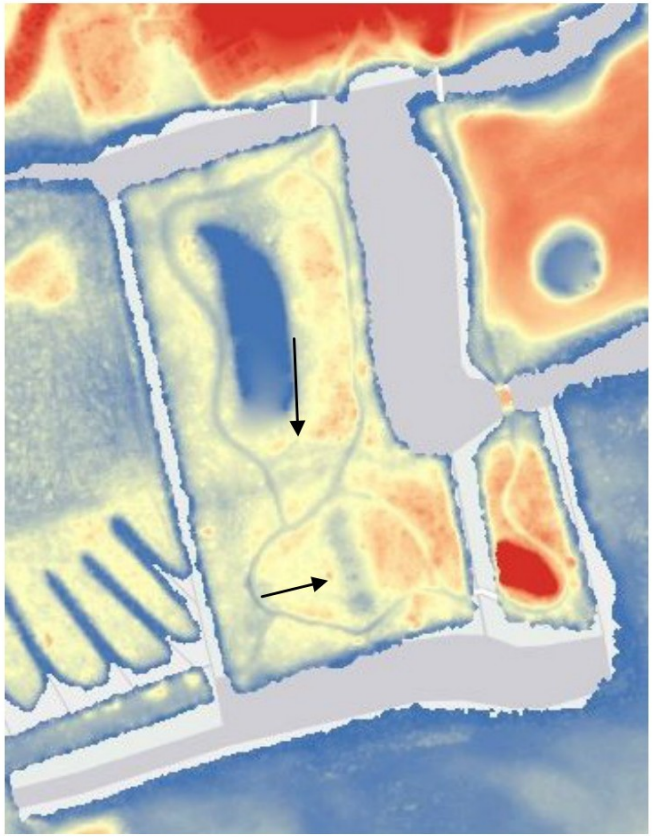
Een nieuwe periode

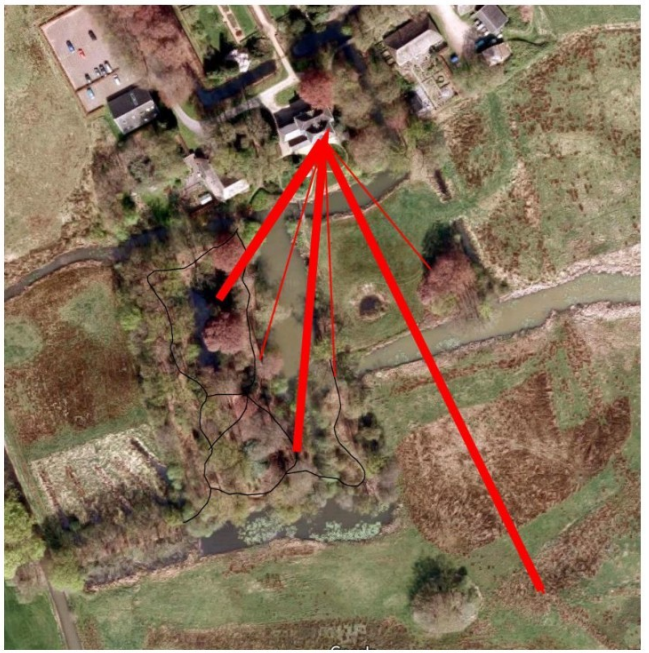
De familie Van Fridagh heeft na de familie van Rhijn een grote invloed gehad op de ontwikkeling van de buitenplaats. Naast een grondige verbouwing van het huis in 1829 wordt in 1858 de tuinmanswoning verbouwd en in 1860 nogmaals het huis. We mogen aannemen dat niet lang na deze laatste verbouwing ook het parkje in landschapsstijl op de eilandjes achter het huis is aangelegd in de vorm zoals we die nu kennen. Ook de ijzeren brug stamt uit deze periode net als het prieel. Ook de bijzondere boomsoorten als de Varenbeuk en de Treurbeuk zijn van ongeveer van deze leeftijd. Dat er al eerder een aanleg op het eiland is geweest mogen we veronderstellen. Overal in de aanleg zien we een formeel ogende padenstructuur met een begeleiding van laanbomen, die past bij de aansluiting op de laan die er vroeger lag, Maar aan de oostzijde van de vijver zien we ineens een groot aantal bijzondere boomsoorten. Uit de legger behorende bij het KMP uit 1822 is bekend dat

er al een deel opgaande bomen stond ten oosten van de kleine zuidelijke vijver en het naastgelegen eilandje. De aanpassing in ca. 1860 zal mogelijk binnen de al bestaande aanleg zijn geweest.
Het eiland is destijds vergroot door het dempen van de tussenliggende watergang. De langwerpige rechthoekige visvijver wordt vergraven tot een natuurlijk vorm. Het kleurverloop op de AHN maaiveld laat goed zien waar de eerder de beide vijvers en watergang lagen. Ook de brede watergangen van de Emmertochtsloot krijgen een meer natuurlijke vorm. Er waren ongetwijfeld doorzichten vanuit het huis op de bruggen, bijzondere bomen en waterpartijen maar ook in het park zelf waren er doorzichten. Die vrijwel zijn verdwenen door opslag van bomen, heesters en bomen die in het water zijn gevallen.

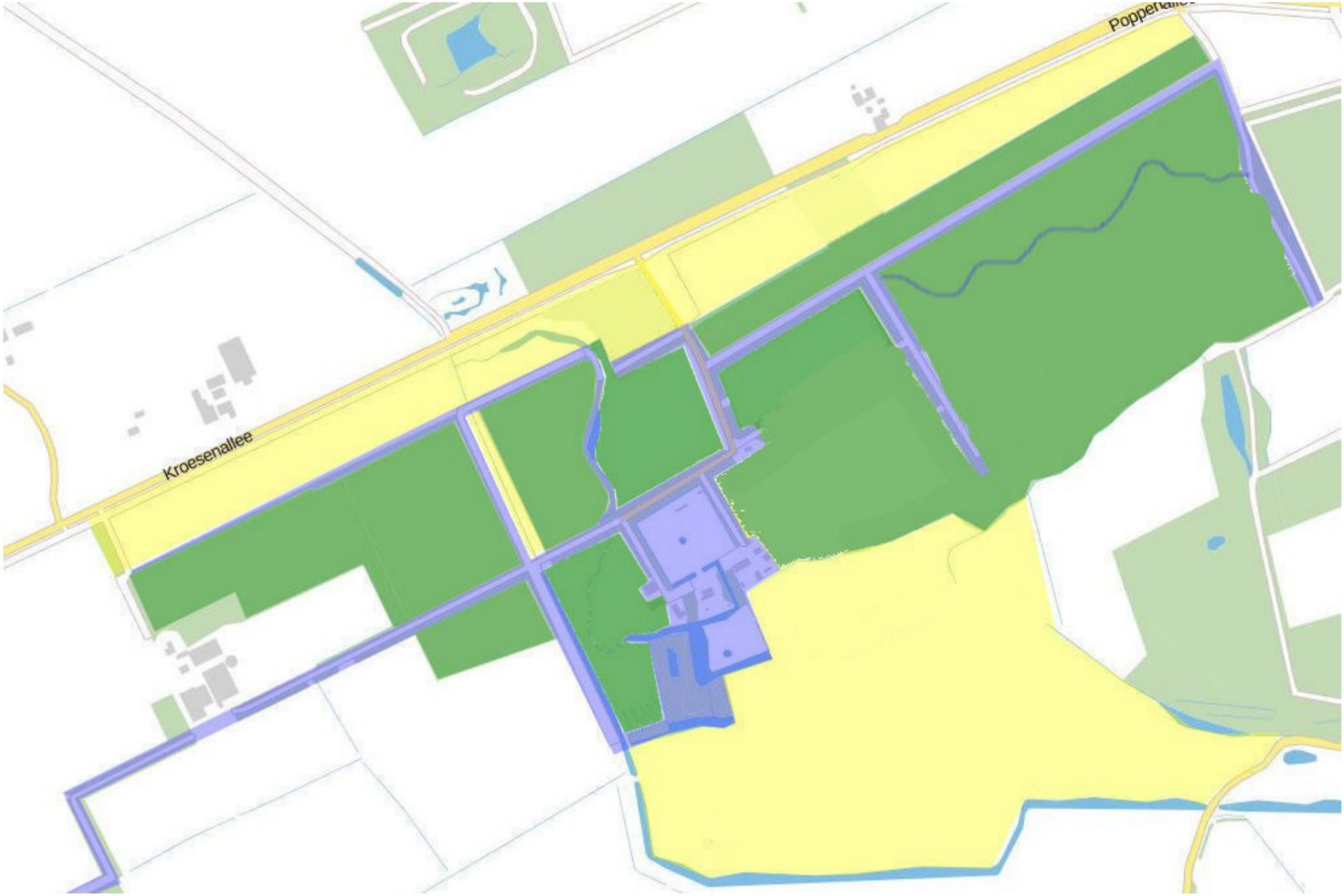
Waarschijnlijk is gelijk met het parkje ook een en ander in het Hof aangepast aan de moderne tijd. Uit deze periode dateert namelijk ook de monumentale Sequoiadendron giganteum. Dat toen de vormgeving van het Hof is ontstaan zoals deze later opnieuw is gereconstrueerd is zeer aannemelijk. Men ging in die tijd steeds meer over van nutsfunctie naar en combinatie van nuts en sier. In 1979 is op basis van de herinnering van de vroegere tuinman van de familie Greven, de heer van den Bosch, het Hof in een vergelijkbare indeling teruggebracht. Laatst bekende toevoeging aan de aanleg is in 1905 het Witte huisje geweest , de druivenkas en de tuinschuur in het Hof.







DE HORTE



10 Waardestelling

Op basis van de voorgaande inventarisaties en analyses is inzicht verkregen in de tuinhistorische ontwikkeling van de de Horte. Op basis hiervan wordt een waardering gegeven voor de aanwezige onderdelen van de tuin– en parkaanleg. Deze waardering volgt de Richtlijnen voor Tuinhistorisch Onderzoek zoals in 2012 is opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Er wordt in de waardestelling onderscheid gemaakt tussen hoge, positieve en indifferente monumentwaarde.

Een **hoge monumentwaarde** wordt weergegeven bij onderdelen die van cruciaal belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg zijn. Deze onderdelen zijn in blauw aangegeven.

Een **positieve monumentwaarde** wordt toegekend als het onderdeel van belang is voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg. Deze onderdelen zijn in groen aangegeven.

Een **indifferente monumentwaarde** wordt gegeven als het onderdeel van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg. Deze onderdelen zijn in geel aangegeven.

Waardestelling tuin– en parkaanleg.

De tuin– en parkaanleg van de Horte is van tuinarchitectuurhistorische waarde als goed voorbeeld van een park in met een formele lanenstructuur daterend uit de 18e eeuw met hierbinnen een goed bewaard gebleven aanleg in landschapsstijl. Naast de cultuurhistorische waarde is ook de landschappelijk visuele waarde hoog door de zichten over het omringende landschap en de manier waarop het huis en de aanleg verankerd is in het omringende landschap.

Elementen met een hoge monumentwaarde:

<u>Lanenstructuur</u>

- Het rechtlijnige lanenpatroon uit de 18e eeuw als basisstructuur van de aanleg.
- De schietbaan met kogelvanger die deel uitmaakt van het lanenpatroon.

<u>Hoofdgebouw en bijgebouwen</u>

- Het hoofdhuis met de zichtlijnen naar de verschillende tuinonderdelen als onderdeel van de eerste aanleg in landschapsstijl en verankering in het landschap.
- Het Hof met de omgrachting, ronde vijver en de later toegevoegde druivenkas, tuinschuur en een smeedijzeren hek als toegangshek.
- De bijgebouwen als het tuinmanshuis/koetshuis, boerderij de Horteboer, schuren en het Witte Huis als onderdeel van de buitenplaats.

<u>Parkaanleg</u>

- Het oostelijke slingerpad door het hakhout als eerste aanzet van een aanleg in landschapsstijl.
- Het slingerpad langs de Emmertochtsloot als onderdeel van de eerste aanleg in landschapsstijl.
- Het park achter het huis als onderdeel van een latere aanleg in landschapsstijl met slingerpaden, samen met het prieel en ijzeren brug en als onderdeel van een rondwandeling.

Elementen met een positieve monumentwaarde:

<u>Lanenstructuur</u>

- De hakhoutbossen gelegen tussen de lanen als eeuwenoude gebruiksgrond en de afwisseling die ontstaat tussen open en gesloten door de aanwezigheid van weidegronden en hooilanden.

<u>Parkaanleg</u>

- De open en gesloten ruimtes als onderdeel van de aanleg. Waaronder de weiden en hooilanden tussen de lanen.

Elementen met een indifferente monumentwaarde:

- De landerijen ten zuiden van de Poppenallee (N757).
- De hooilanden ten zuiden van het huis zijn van belang voor de zichten vanuit het huis maar maken geen onderdeel uit van de aanleg.

11 Literatuurlijst

1 Gevers, A.J. & Mensema, A.J., 11989. Geschiedenis van Dalfsen, Spiekers in Dalfsen.

2 Kastelen in Overijssel, De Horte, geraadpleegd 12 februari 2015, van http://www.kastelen inoverijssel.nl/pages/dehorte.htm

3 Gevers, A.J. & Mensema, A.J., 11989. Geschiedenis van Dalfsen, Spiekers in Dalfsen.

4 Dalfser Courant 1972, R. van Beek Haten, Uit Dalfsens verre verleden deel 1,2 en 3.

5 Gevers, A.J. & Mensema, A.J., 11989. Geschiedenis van Dalfsen, Spiekers in Dalfsen.

6 Zeiler, F.D. & Lensink, J, De Horte een beeld van een huis, IJsselacademie, 1999

7 Mondelinge mededeling dhr. Oosterwijk

8 Kastelen in Overijssel, De Horte, geraadpleegd 12 februari 2015, van http://www.kastelen inoverijssel.nl/pages/dehorte.htm

9 HCO, 1469 Mulert, 10 brieven ingekomen bij Jacob Adriaan Mulert 1810-1836.

10 HCO, 0226 Huis Vilsteren, 411, register van ontvangsten en uitgaven van Petrus Helmich als huurder van huis de Horte te Dalfsen 1822-1823.

Historische foto's zijn afkomstig uit het eigen archief van Landschap Overijssel.

Internetbronnen:

www.delpher.nl, boeken kranten tijdschriften.

Adviesburo Groene **M**onumenten en **C**ultuurlandschappen

Westendorpseweg 5, 7004JD Doetinchem

tel.: 0314-632093 of 06-45606819

info@adviesburo-gmc.nl

Adviesburo-gmc.nl

